

Oavsett vilka betesdjur man har, så är ett vanligt misstag att man stängslar in betet, släpper djuren och låter den gå där (under uppsikt naturligtvis) tills det är dags att ta in dem på hösten.

Olika djur äter olika gräs, örter, träd och ogräs. Och dessutom lämnar de rator, dvs ställen där de har gödslat. Inte så konstigt egentligen, vi människor föredrar att äta mat i köket och gå på toa i badrummet - inte tvärt om.

Du kommer alltså att märka att de lämnar en hel del. Och ju större hage, desto mer finsmakare blir de och äter bara det godaste.

Växelbetar man mellan olika djurslag kommer de att äta olika saker och marken kommer att se mer välbetad ut vid slutet av betessäsongen. Det optimala är att börja med kor, därefter hästar och sist får eller getter. Du kan också dela av hagen i olika delar, s.k. stripbetning, där du släpper in dem i olika delar allteftersom de har ätit upp.

Röja och restaurera betesmark

Det kommer ändå att finnas kvar en del träd och buskar. Några få träd och buskar är ingen fara, men med tiden växer de till sig och skuggar grästillväxten. Om du tar över mark där det inte har gått djur på många år, vilket är troligt i större delen av landet allteftersom lantbruken har effektiviserats, så kan betesmark mer ha karaktären av skog - sly, småträd, buskar, osv kan ha tagit över och trots att det "ser grönt ut" så kan djuren ha svårt att hitta något ätbart att tala om.

Därför måste man ibland göra en betesmarksröjning. En sådan röjning är inte samma sak som röjning av en skog. Skogsröjningen gör man för att de önskade träden ska få så mycket näring som möjligt och växa på ett önskvärt sätt. Medan en betesmarksröjning gör man för att få så mycket bete som möjligt.

Så här gör du

Gå över hela betesmarken och se vad som utmärker den. Hur kan landskapet ha sett ut när det såg som bäst ut? Finns det något du vill framhäva? Här har du möjlighet att forma landskapet helt själv. Men det finns några saker som du bör tänka på, och som du ibland MÅSTE tänka på av naturskyddsskäl.

Ta fram en karta eller ritning över marken och ta med dig ut i fält. Här markerar du ut vilka träd och buskar du ska spara. Är marken riktigt stor kan du kanske behöva ta med dig något att snitsla med - snöre eller band i olika färger, ett för "Spara" och ett för "Ta ner". Fördelen är att om du får hjälp med att ta ner träd så blir det ingen tvekan om vad som ska göras - det är ju omöjligt att få ett fällt träd ofällt igen för att ni inte har kommunicerat eller att någon har glömt vad som har sagts.

Du bör spara:

- Gamla ihåliga träd som har stått väldigt länge och blivit egna karaktärsgivande "element" i landskapet
- Hamlade träd som visar på jordbruket förr i tiden
- Döda träd då de är hem för insekter och fåglar. Dessa skuggar inte gräset nämnvärt då de inte har några löv.
- Gamla träd med en riktigt stor krona - de största träden har kunnat växa till sig så tack vare att de har stått i en öppen betesmark. Låt dem fortfarande stå så och hjälp dem på traven genom att röja småträd runt omkring.

- Buskar och träd som ger bär och frukt. T.ex. vildäppelträd, nypon, rönn, slån, hagtorn eller sälg. Dessa gynnar pollinerande insekter, som ju är en bristvara i odlingslandskapet. Tänk bara på att hålla igen igenväxningen så att de inte tar över alltför stora områden - t.ex. hallon, björnbär och slån. Hellre att det finns dessa buskar på några olika ställen än ett enda jätteområde.
- Kommande generation av träd och buskar. Det är positivt om det finns en åldersvariation av träd som ska ta över om 30-40 år, gärna solitära träd som kommer att forma landskapet.
- Träd som ger skydd för betesdjuren - självklart ska djuren ha skugga när det är som varmast på högsommaren. Tänk bara på att asp gärna sprider sig i betesmarken, och mitt i ett aspbestånd kanske det finns döda eller undertryckta träd som inte ger nämnvärd skugga. Håll koll på var djuren brukar hänga när det är som varmast, och behåll dessa partier.

Låter det som att halva hagens träd bör sparas? Nej då, det kanske är så att du bara hittar en handfull träd som du ska spara i just din betesmark. Då får det vara så.

Enbuskar och självsådda tallar och granar kan man gå ganska hårt åt med. Fördel med enbuskar är att de är ganska torra, vilket gör att fällda träd går att elda relativt kort tid efter fällning.

Ta ut grenar och toppar!

För att hindra att grenar och toppar skymmer gräs eller att bli gödning till nya träd och buskar, är det viktigt att man tar ut grenar och toppar. Du kan också lägga allt på hög och bränna upp det - men var försiktig så att inte elden sprider sig okontrollerat. Håll koll på brandriskprognosen och följ den.

Andra ohävdarter

Vanliga ohävdarter är t.ex. vecketåg och älggräs.

Dessa skuggar gräset så det är önskvärt att de röjs bort. En gräsklinga (ej att förväxla med slyklinga) är ett lämpligt redskap på röjsågen. Veketåg är en indikation att marken är för sur - de trivs i strandkanter, runt surhål eller igentäppta täckdikningar. Se om det går att dränera marken på något sätt, annars får man köra med utnötningsmetoden: Dels röjning under sen vår när gräset ännu inte har börjat växa men vecketågen har som mest växtkraft ovan mark. De små "bollarna" är dess frökapslar och det är bra om man klipper ner dem innan de fröar av sig.

Dels röjning sen höst, gärna kort innan den första frosten kommer. Kommer det regn i snittytorna och därefter frost får du hjälp av frostens sprängkraft som förstör växterna.

Veketåg har ett underjordiskt system, likt svamparnas mycelier, så det är därför de gärna växer på stora ytor. Vid röjning är det därför viktigt att man får ner alla växter så att de inte kan dra ner näring och "föda" rötterna. Om du har möjlighet att plöja upp en yta med vecketåg så förstör du troligtvis vecketågen, men pass på så att du inte kör fast - vecketåg trivs som sagt på sank mark.

Älggräs, eller älgört, har fått sitt namn för att bladen har en smärtstillande effekt. De första smärtstillande tabletterna hade ämnen, t.ex. acetylsalicylsyra som utvanns ur älggräs. Älgar kan ibland ses mumsa på bladen ifall de har ont någonstans. Det går utmärkt att göra saft av bladen och/eller blommorna, för att göra sin egen "Treo-lösning". Var försiktig så att du inte overdoserar. Tyvärr är älggräset invasivt i hagar,

och hindrar gräs från att växa. Därför är det bra att ta ner så mycket älggräs som möjligt. Røj ner det innan bladen börjar slå ut, då tappar du mest i växtkraft, vilket kan vara svårt för växten att ta igen under samma växtsäsong.

Ormbunkar är också vanliga ohävdsväxter som skymmer gräset. Hugg ner när som helst på säsongen och stängsla gärna så att djuren gärna trampar ner det. Trampet gör att de har svårt att komma igen.

Köra i naturbetesmark

Det kan vara svårt att låta bli att köra med fordon i naturbetesmarken, framför allt när man ska ta ut träd, grenar och toppar, men försök att köra så lite som möjligt för att förhindra körskador och att betet förstörs. Håll dig till vissa körvägar och använd så lätta fordon som möjligt. Kan du köra ut avverkade träd med häst och vagn är det oftast en fördel.

Före och efter

Dokumentera gärna med en mängd foton hur det såg ut före och efter. Dels kan det när arbetet känns för betungande vara kul att se hur långt du faktiskt har kommit, dels är det bra som historiska dokument för barn, barnbarn och nya ägare att se om 20-30 år vad du gjorde på gården, dels är det bra att kunna gå tillbaka och se vad du egentligen gjorde om du ska göra om arbetet (framför allt om det är på mark som du normalt inte ser varje dag). Dra gärna ut fotografier som papperskopior för att bevara dem om du skulle få problem med dator, telefon eller kamera eller vet med dig att du är slarvig med dina filer.

Lycka till, och kom ihåg att det är du själv som formar det landskap som du vill ha på dina marker!